

Jaargang 135 • Maart 2019 • nr 2907

de Oud-Katholiek

Tijdschrift voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland

The background of the cover is a painting. It depicts a white, skeletal or ghostly figure in a dynamic, almost dancing pose. The figure is set against a background of swirling blue and green colors, with numerous small white bubbles or droplets scattered throughout, particularly concentrated at the bottom. The overall style is expressive and somewhat abstract.

WIJ VAN DE AARDE

Thema

- 4 'Met de vrouw die je bemint'**
Liturgie en erotiek
- 8 Seksualiteit bespreekbaar maken**
- om over het essentiële te kunnen spreken
- 10 Mannelijkheid en Nieuwe Testament**
Een bijbelgetrouwe visie
- 12 De grote stilte**
Moedwillige onwetendheid
- 14 Een veilige en open gemeenschap in Christus**
Bisschoppen over het misbruikrapport en hun visie op de toekomst

En verder

- 3 Column**
Vrij-moedigheid
- 18 Serie: Er was eens**
Kerk en seksualiteit
- 20 Serie: Goed bezig**
Den Haag
- 22 En dan nog dit**
Een brief, een boek en troeptrimmen
- 23 Service**
Berichten en colofon
- 24 De Achterkant**
Hadewijch

REDACTIONEEL

Wij van de aarde

Net als de bisschop van Haarlem stond ook de aartsbisschop in zijn preek in de nieuwjaarsvespers stil bij het seksueel misbruik in onze kerk. Niet iedereen was daar blij mee. "Moet het daar nou weer over gaan?" was de vraag die we enkele keren hoorden. Het onderwerp is immers uitgebreid besproken in de kerk, het rapport is verschenen, er is een plan van aanpak, dus nu over tot de orde van de dag en terug naar onze vertrouwde, gezellig kerk.

Intussen waren wij als redactie van De Oud-Katholiek al bezig met de voorbereidingen van dit nummer, waarin het misbruik nogmaals aan de orde komt: in een bespreking van de aangrijpende roman De grote stilte van John Boyne; in de antwoorden van de bisschoppen op onze vragen over hun reactie op het rapport en hun visie op de toekomst en in een interview met iemand die opgegroeid is in een situatie van onveiligheid en geweld. Want net als de bisschoppen vinden we dat er in de kerk aandacht moet blijven voor seksueel en ander geweld, om het in de toekomst te voorkomen, maar ook uit solidariteit met mensen die ermee worstelen.

Maar net als de bisschoppen willen we ook in een breder verband kijken naar seksualiteit en de wijze waarop we daarmee omgaan in de kerk. In het bovengenoemde interview wordt gepleit voor het bespreekbaar maken van seksualiteit en genderidentiteit in de kerk; Mariecke van den Berg draagt ideeën aan over de wijze waarop erotiek een plaats kan krijgen in de liturgie; Peter-Ben Smit onderzoekt hoe Bijbels de Nashvilleverklaring is en Emile Verhey duikt in de geschiedenis van onze ongemakkelijke omgang met homoseksualiteit.

In zijn preek wees de aartsbisschop erop dat seksualiteit hoort tot het aardse, bij wat er goed is in het leven en wat ons verlangen aanwakkert naar het land waar levenskracht en verbinding vanzelfsprekend zijn. Daarvan zongen we in ons slotlied: Wij van de aarde zoeken het paradijs. Dat paradijs kwam heel dichtbij in de Museumnacht in de oud-katholieke kerk in Den Haag, waarin bezoekers meegevoerd werden op een magische reis naar het mysterie. Caspar Heetman doet verslag.

De preek van de aartsbisschop en andere teksten van de bisschoppen zijn te vinden op de website van de kerk. Klik op hun foto.

De redactie

VRIJ-MOEDIGHEID

Een vriend appte me een Arabisch filmpje. Twee dromedarissen die 'het' met elkaar doen aan de rand van een snelweg. Lachen natuurlijk. Ook omdat je denkt: 'En dat in een land waar seks zo'n taboe is!' Althans in de wijze waarop erover gesproken wordt – of beter gezegd: waarop (wij denken dat) er niet over gesproken wordt.

Nee, dan wij in ons verlichte deel van de wereld, waar we elkaar zoveel ruimte (zeggen te) geven. Bij ons is seks geen taboe toch? Kijk eens naar de zee aan regenboogvlaggen die na 'Nashville' over ons land is gespoeld. Ik ben er blij mee, hoor, maar over onze eigen seksbeleving zeggen we daarmee nog niets.

'Hoe is jouw seksleven?' Kan er een goede reden zijn om die vraag te stellen of is dat sowieso impertinent? En aan wie durf je zelf te vertellen wat je graag wilt of waarover je onzeker bent? Het meest persoonlijke is het meest gemeenschappelijke. En toch beginnen we hier zo vaak te stotteren.

Toen ik als negenjarig jongetje in een filosofische bui mijn moeder eens vroeg 'hoe wij er nu eigenlijk komen', was dat voor haar aanleiding mij seksuele voorlichting te geven. Dat deed ze goed, hoor: iets met 'houden van' en dat je dan heel graag in elkaars lijf wilt kruipen, plus wat technische details. Maar ik voel weer de schaamtevolle stilte in mezelf omhoog kruipen over het feit dat mensen zo iets raars doen.

Seks is nooit alleen maar wat het is. De afwas doen is veel duidelijker. Maar bij seks speelt altijd fantasie: kijk maar eens waar u op dit moment aan denkt, en of u uzelf die gedachte toestaat...

Seks gaat over fantasie en verlangen, over lust en dus ook over macht, over liefde en tederheid, over nooit-genoeg en veel-te-weinig en aan-mijn-lijf-geen-polonaise. O ja, en soms ook over vruchtbaarheid. Niet iets om alleen aan de rand van de snelweg te doen. Al ben ik ook wel wat jaloers op de vrijmoedigheid van die dromedarissen. Maar dan moet je weer oppassen dat het niet zo routineus als de afwas wordt.

Woorden vinden voor je eigen en elkaars intimiteit: daar is nog een weg te gaan. In tijden van misbruik en van fundamentalistische opruiing zal het ons sterker maken in onze kwetsbaarheid.

Frans Bossink

Woorden vinden voor
je eigen en elkaars
intimiteit

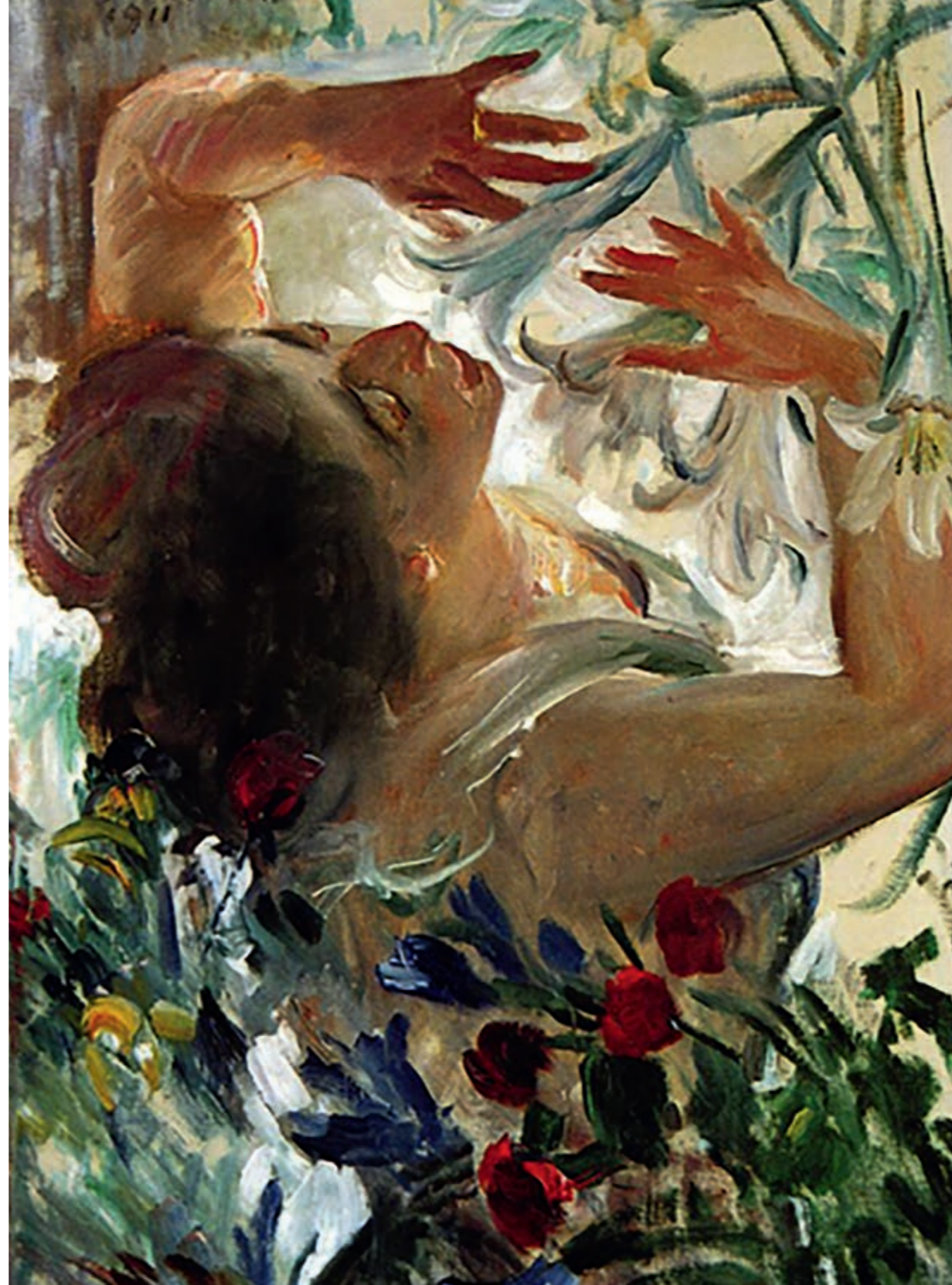
liturgie en erotiek

‘Met de vrouw die je bemint’

Als de kerk in verband gebracht wordt met seksualiteit, gebeurt dat vaak in negatieve zin. Het gaat dan over misbruik of over de negatieve houding van kerken tegenover bijvoorbeeld homoseksualiteit. Maar kan seksualiteit ook een positieve rol in de kerk spelen. bijvoorbeeld in de liturgie? Die vraag legden we voor aan Mariecke van den Berg.

Voor erotiek, dat wil zeggen de spanningen, gevoelens en emoties die met seksualiteit gepaard gaan, is niet vanzelfsprekend een plaats in de kerk. Als dit thema aan de orde komt, gebeurt dat vaak ofwel op een zijige, weinig spannende manier, of als onderdeel van een normatief vertoog, waarin vooral de traditionele seksuele moraal wordt benadrukt. Vaak worden referenties aan erotiek zekerheidshalve maar helemaal weggelaten. Een goed voorbeeld is het bekende lied ‘De Heer heeft mij gezien en onverwacht’ van Huub Oosterhuis (Gezang 823). Sommigen vinden het schitterend, anderen kunnen het niet zingen, omdat het hen te veel doet denken aan grensoverschrijdende ervaringen. De zinsnede ‘Hij doet met ons, Hij gaat ons in en uit’, waarmee het tweede couplet begint, krijgen zij niet over hun lippen. Gezien de heftigheid en lange nasleep van seksueel misbruik is het begrijpelijk wanneer ervoor wordt gekozen om het zekere voor het onzekere te nemen en zo’n lied op de ‘zwarte lijst’ te plaatsen.

Maar: mensen hebben een lichaam, erotische verlangens en een seksuele identiteit. Ze hebben een ‘erotische biografie’ van ervaringen en verhalen. Die wordt niet achtergelaten bij de drempel van de kerk, maar is medebepalend voor de wijze waarop zij betekenis geven aan God en aan wat er in een dienst gebeurt. Seksualiteit is per definitie een onderdeel van de viering, ook wanneer ze niet direct

benoemd wordt. Feministisch bevrijdingstheologe Marcella Althaus-Reid wees op een paradox in de traditionele kerken van Zuid-Amerika, die ook in andere contexten kan worden waargenomen. Aan de ene kant lijkt het in de kerk vaak alsof de geestelijk leiders geen lichaam hebben: ze spreken niet vanuit hun eigen lichamelijke ervaringen, maar vanuit een soort algemeen geaccepteerde theologie, die is losgekoppeld van elke vorm van lichamelijke. Aan de andere kant is die theologie wel degelijk gevormd door mensen met lichamen, en wel voornamelijk witte, mannelijke lichamen. Zo wordt sluipenderwijs de visie van één groep mensen bepalend voor het geheel, zonder dat dit expliciet wordt gemaakt.¹ Voor Althaus-Reid, maar ook andere feministische theologen, zoals Carter Heyward en Nicola Slee, en auteurs van kleur als Audre Lorde was het daarom een vorm van protest om hun lichaam en seksualiteit juist centraal te stellen, wanneer zij bezig waren met theologie en spiritualiteit. Seksualiteit zagen zij niet als een bedreigende ‘drijvende kracht’ om dood te zwijgen of in te kaderen, maar als een belangrijk uitgangspunt in hun zoektocht naar God. Zo wilden zij ruimte scheppen voor de erotische en godservaringen van vrouwen en/of LHBT’s (van kleur).

In navolging van deze auteurs lijkt me het weren of krampachtig kaderen van seksualiteit geen vruchtbare weg. Ik zou eerder de vraag willen stellen: hoe kan de kerk een plek zijn waar verlangen, veiligheid en gelijkwaardigheid in relatie tot elkaar een plaats kunnen krijgen? Hoe kan dit vorm krijgen in de liturgie?

Het antwoord komt voor mij nog niet zo gemakkelijk. Ik ben lid van de Nederlands Gereformeerde kerken en daar heeft men over het algemeen het liturgisch besef van een baksteen. Om dan ook nog na te denken over de plek van erotiek in de liturgie moet ik op zoek naar de grenzen van mijn voorstellingsvermogen. Tegelijkertijd denk ik dat de kerk juist een goede plek is voor het verkennen van de betekenis van erotiek, omdat ze bij uitstek

een plek is van verbeelding. Hieronder zou ik daarom graag een paar suggesties doen voor de wijze waarop erotiek een plek kan krijgen binnen verschillende elementen van de liturgie.

Erotiek in preken, lezen en zingen
Als gereformeerde gelovige ben ik geneigd te beginnen bij de preek, maar eerlijk gezegd lijkt me niets zo dodelijk voor het libido als een preek over erotiek. Erotiek gedijt het beste bij omwegen, subtiliteit, spelenprikken en gelaagdheid. Een verwijzing naar erotiek moet voorbij zijn voordat je er de vinger op kunt leggen, en zeker niet uit de doeken worden gedaan in een uit drie punten bestaand betoog vanaf de kansel. Geen preek dus.

Ik zie meer mogelijkheden in de Schriftlezing. Via de Bijbel komt er een hele wereld aan erotische biografieën de kerk binnen, van Simson en Delila tot David en Jonathan. In de eredienst kan de voorganger om de erotiek van de Bijbel een plek geven ervoor kiezen om eens af te wijken van het door het kerkverband voorgeschreven leesrooster, waarin ‘erotisch beladen’ gedeeltes niet vanzelfsprekend een plek krijgen.

De erotische lading van Bijbelgedeeltes kan naar voren worden gehaald door bewust stil te staan bij wie er leest en wie er aangesproken wordt, bijvoorbeeld door hetzelfde gedeelte door verschillende gemeenteleden te laten lezen. Het maakt nogal iets uit, bijvoorbeeld, of Prediker 9: 8-9 gelezen wordt door een man of door een vrouw, en *aan* een man of vrouw:

Draag altijd vrolijke kleren, kies een feestelijke geur. Geniet van het leven met de vrouw die je bemint. Geniet op alle dagen van je leven, die God je heeft gegeven. (NBV)

Door te spelen met de genderidentiteit van lezer en toehoorder kan de tekst een lesbisch credo zijn, een bemoediging voor een heteroman, of een ‘camp’ aanmoediging tot frivoliteit en extravagantie. Ook door zingen kan erotiek een plek krijgen. In de Bijbel, zeker in de Psalmen en in Hooglied, buitelen

de uitdrukkingen van verlangen naar God en naar de/een mens over elkaar. Zeker daar waar dit spreken is bewerkt tot liederen over verlangen, kan het betekenis krijgen in relatie tot onze eigen erotische biografie. Deze 'taal van verlangen' is zeker niet voorbehouden aan hoog-liturgische contexten. Juist ook in de charismatische beweging, die vele kerkverbanden doortrekt, is deze taal opgepikt en uitgebouwd en kun je die –als je je daarvoor openstelt- verbinden aan je eigen ervaringen. Om een voorbeeld te geven: toen ik vorig jaar eindelijk weer eens verliefd werd, spookte er wekenlang een Opwekkingslied door mijn hoofd:

*Here I am to worship,
here I am to bow down,
here I am to say that you're my God.
You're altogether lovely,
altogether worthy,
altogether wonderful to me. (Opw. 595)*

Het zat in mijn hoofd wanneer ik door de stad fietste, stond bovenaan mijn Spotify-lijst en als ik het met het combo speelde in de dienst, knip-oogde ik bij die laatste drie regels naar mijn lief. De betekenis van de tekst veranderde door mijn vlinders en omgekeerd kreeg mijn prille relatie een eigen kleur door dit lied.

Lover, lover, lover
Het zingen over verlangen opent de weg naar het inbrengen van populaire cultuur, bijvoorbeeld populaire muziek, in de dienst. Er wordt door 'se-

culiere' artiesten veel over verlangen gezongen, waarbij opvallend vaak gebruik wordt gemaakt van religieuze taal. De scheidslijn tussen kerkmuziek en populaire muziek is dan ook vloeibaar. Voorbeelden om nog eens op te zoeken zijn het nummer 'God in my bed' van K's Choice of 'Brompton oratory' van Nick Cave. Ik zou hier het voorbeeld willen bespreken van het nummer 'Lover lover lover' van Leonard Cohen –bij uitstek een liedjesschrijver die de gelaagdheid en subtiliteit van erotiek hoog in het vaandel had. Ik heb het altijd een mooi nummer gevonden, omdat ik het opvatte als een lied over de zoektocht van de mens naar God en God naar mens. Een zoektocht met als uitgangspunt de nieuwe start en als terugkerend refrein het verlangen naar de terugkeer van de geliefde:

*I asked my father,
I said, "Father change my name.
The one I'm using now, it's covered up
with fear and filth and cowardice and shame."*

*Yes and lover, lover, lover,
lover, lover, lover, lover,
come back to me.*

*He said, "I locked you in this body,
I meant it as a kind of trial.
You can use it for a weapon
or to make some woman smile."*

*"Then let me start again," I cried,
"please let me start again.
I want a face that's fair this time,
I want a spirit that is calm."*

De betekenis van het lied veranderde voor mij, toen ik onlangs een scriptie begeleidde over transgender personen en hun behoefte aan geestelijke verzorging. Wat de student en mij opviel, was de enorme creativiteit van transgender personen om een eigen spiritualiteit te ontwikkelen, waarin uitdrukking wordt gegeven aan specifieke transgender ervaringen, zoals het niet in hokjes passen

of in transitie gaan. Ik begon het lied van Cohen toen anders te horen. Wat, vroeg ik me af, als we dit lied beluisteren als een dialoog tussen een transgender persoon en God? Wat gebeurt er als je deze tekst opnieuw tot je laat komen, maar dan vanuit het perspectief van iemand die van God een lichaam heeft gekregen, dat niet als passend wordt ervaren? Als de nieuwe start waarnaar gezocht wordt, die van de gendertransitie is? Als de geliefde die wordt aangeroepen de Schepper is, die bedolven is geraakt onder vele vragen, maar wiens nabijheid toch gezocht wordt bij het nemen van deze stap? Of juist de stem van God, die op zoek is naar een geliefd schepsel? Een lied als 'Lover lover lover' leent zich uitstekend voor een meditatief moment in de dienst, waarbij mensen worden uitgenodigd om het lied meerdere keren, vanuit verschillende perspectieven, te beluisteren.

Tot slot
Door het erotische speels en subtiel, maar welbewust, in te brengen in de liturgie doen we recht aan het feit dat we mensen zijn met lichamen en dat die lichamen ertoe doen. Wat mij betreft zijn verlangen, veiligheid en gelijkwaardigheid daarbij niet los verkrijgbaar en moet er goed over worden nagedacht over de vraag of en hoe deze drie elementen gewaarborgd zijn. Wiens lichaam doet er toe? Wiens verlangens mogen er zijn? Ik hoop dat hierover ideeën zijn gaan opborrelen en sta er zeer voor open om die te horen.

Mariecke van den Berg is postdoctoraal onderzoeker bij het Departement Filosofie en Religiewetenschap aan de Universiteit Utrecht. E-mailadres: c.a.m.vandenberg@uu.nl.

Noot
1. Marcella Althaus-Reid (2001), *Indecent Theology. Theological Perversions in Sex, Gender and Politics*. Londen en New York: Routledge.

Seksualiteit bespreekbaar maken

- om over het essentiële te kunnen spreken

Als diversiteitsambassadeur is Gerard natuurlijk een geschikte persoon om het te hebben over seksualiteit en gender. Maar zijn motivatie is groter dan dat. “We moeten het als kerk veel meer over seksualiteit en genderidentiteit hebben!”, was zijn hartenkreet in een voorbereidingsavond op de afgelopen synode. Waar komt zijn gedrevenheid vandaan? En waarom moet de kerk volgens hem taboes doorbreken?

Gerard heeft er de afgelopen twee synodevergaderingen geen geheim van gemaakt, dat hij weet hoe het is om als kind op te groeien in een situatie van onveiligheid en geweld. Zijn jeugd heeft hem zeer getekend. Vele jaren van therapie hebben hem geholpen zichzelf te gaan waarderen en accepteren: als mens met een lichaam dat er mag zijn, als een mens die van mannen houdt, als iemand die geen onderscheid maakt tussen mannen- of vrouwenkleding, als een mens die met hart en ziel gelooft en lector is. Typerend voor Gerard is, dat hij weigert zichzelf en anderen in hokjes te plaatsen die hierbij kunnen te passen: hokjes als ‘slachtoffer’, ‘travestiet’ en ‘homoseksueel’. Want

slachtoffer is hij niet langer, van vrouwen die een broek en een jasje dragen wordt nooit iets gevonden, en, hoewel hij zich geen vrouw aan zijn zij voor kan stellen, je weet nooit op wat voor een mens je ooit nog verliefd wordt. “Laten we toch ophouden elkaar in hokjes te plaatsen. De werkelijkheid bestaat niet uit hokjes, maar is fluïde. Laten we elkaar accepteren zoals we zijn. En vooral, laten we met elkaar praten. Wat weten we eigenlijk van wat een ander fijn en erotisch vindt en waarom? Daarop rust een veel te groot taboe.”

Privé of delen? Maar moet je dan al je seksuele verlangens met iedereen delen? Mag zoiets niet privé zijn, iets voor jouzelf en slechts enkele anderen? “Ik bedoel niet dat je het er met iedereen hoeft te hebben! Wat maakt het mij uit wat jij in je bed doet? Soms gaan mensen ook te ver. Het is mij gebeurd, dat iemand die hoorde dat ik homoseksueel was, aan mij vroeg: ‘Ben jij dan het mannetje of het vrouwtje?’ Ze voelde het pas aan toen ik de wedervraag stelde: ‘Wat doet jouw man met jou?’ Maar, er zouden zeker ook in de kerk wel mensen moeten zijn bij wie je zonder schroom kunt spreken over je seksuele verlangens of over je gedachten over je genderidentiteit. En dat is nu nog vaak niet het geval.” Gerard is van mening dat het zwijgen hierover in de hand werkt dat mensen vast komen te zitten.

Wie niet over zijn verlangens en fantasieën kan spreken, raakt in die gedachten en verlangens opgesloten, voelt zich niet geaccepteerd en voelt zich eenzaam. Soms kunnen mensen daardoor komen tot gedrag dat noch voor henzelf, noch voor anderen goed is. “We hebben in onze kerk te maken gehad met seksueel misbruik. In sommige gevallen ging dat over misbruik van kinderen. Voor de goede orde: ik heb die gevoelens zelf niet. Maar wat, als je zulke fantasieën hebt en je kunt die niet delen? Omdat je bang bent je vrienden en je baan te verliezen? Omdat je het gevoel hebt, dat je dan afgewezen wordt? Dan kan het juist misgaan.” Hij onderstreept dan ook het belang van goede sociale ondersteuning van mensen met pedoseksuele of andere problematisch gevonden seksuele gevoelens. Juist het gezien worden als mens, het ervaren van vriendschap, vermindert het risico dat mensen het seksuele gedrag gaan vertonen dat niet wenselijk is.

Omgang met trauma's in de kerk Gerard wil echter nog een spade dieper steken. Seksualiteit is voor hem een manier waarop het innerlijk zich uit. Om dat innerlijk, de essentie van wie een persoon is, is het hem uiteindelijk te doen. Wat zeggen je seksuele behoeften over de daaronder liggende innerlijke verlangens? Over hoe jij als mens ten diepste bent? Niet altijd ontwikkelt een mens zich in dat opzicht goed. “Kinderen krijgen niet altijd de ruimte om hun eigen seksualiteit te ontdek-

ken. En soms kunnen trauma's zich op een seksuele manier uiten.” Het is heel waardevol en belangrijk dat hierover het gesprek gevoerd wordt. Juist ook in de kerkelijke gemeenschap. Gerard heeft ervaren dat hij, toen hij na vele jaren een oud-katholieke parochie bezocht, heel goed is verwelkomd. Hij heeft ruimte ervaren om te zijn zoals hij was, inclusief zijn seksualiteitsbeleving. Hij maakt hierbij een belangrijke kanttekening. Voor hem gold, dat hij zo beschadigd was geraakt in zijn leven, dat hij het aanvankelijk niet aan kon daarover te spreken. Gelukkig ontmoette hij een pastoor, die hem ruimte gaf, en hem op een bijna neutrale manier welkom heette. Een te directe pastorale benadering met teveel doorvragen en opdiepen had hem zeker doen weglopen. Nu echter voelde hij zich aanvaard en veilig genoeg om te blijven. Pas na enige tijd was het vertrouwen zo

gegroeid, dat zijn wond kans zag te genezen. Hij kon toen zijn beschermingsmechanismen loslaten en over zichzelf spreken. Gerard wijst erop dat dit voor meer slachtoffers van misbruik of mishandeling zo werkt. Zij hebben een manier van omgang gevonden met hun levensgeschiedenis, die misschien niet optimaal is maar wel de enige vertrouwde die zij hebben. Die moet je mensen niet te snel willen afnemen – daar is tijd en veiligheid voor nodig. Gerard heeft zich als lid van de Raad van Kerken ingezet voor activiteiten op het gebied van religie, seksualiteit en gender, onder andere door het organiseren van Roze Vieringen in de parochiekerk. Die hebben veel mensen goed gedaan. “We zijn er als kerk niet om mensen te veroordelen om hoe ze eruit zien of leven, maar om te spreken over de essentie. Wat wij als gemeenschap moeten doen, is

Wat weten we eigenlijk van wat een ander fijn en erotisch vindt

de horizontale verbinding, de relatie met anderen, zo veilig maken, dat iemand een verticale verbinding kan aangaan met God, een relatie met God kan ervaren in de eucharistie. En dat begint ermee, dat we anderen niet raar vinden of afwijzen, maar dat we hen aanvaarden zoals zij zijn.”

In 2017 werd in de Amerikaanse staat Nashville een verklaring opgesteld over christelijk geloof, huwelijk en seksualiteit. Deze verklaring beweert de 'Bijbelgetrouwe' visie op geslacht, seksualiteit en relaties tussen man en vrouw neer te zetten. Kort geleden verscheen de Nederlandse versie, ondertekend door een aantal predikanten en andere christenen. In onderstaand artikel reageert Peter-Ben Smit op deze verklaring.

Een Bijbelgetrouwe visie

Mannelijkheid en Nieuwe Testament

Wie het stuk leest – ik kan het niet aanraden – zal vooral zien dat de Bijbel zelf de grote afwezige is in het hele stuk en de centrale notie die van de 'scheppingsordening' is. God heeft mannen en vrouwen op een bepaalde manier gemaakt en voor elkaar bedoeld (de logica is: ze passen op een handige manier in elkaar en horen daarom bij elkaar en niet anders) en daarmee klaar. Monogame, heteroseksuele huwelijken zijn de plek voor seks – en wie tot iets anders neigt, moet zich maar een beetje inhouden (en veel bidden).

Wie de Bijbel serieus neemt, weet natuurlijk wel beter. Mannelijkheid en vrouwelijkheid en de manier waarop mannelijke en vrouwelijke mensen met elkaar omgaan zijn dynamischer, mooier en

inspirerender dan het scheppingsordelijke keurslijf waarmee deze verklaring de Bijbel verraadt. Hoe zit het dan wel? Een eerste punt is simpelweg: wat als 'scheppingsorde' of als 'natuurlijk' gezien werd, is nogal aan verandering onderhevig geweest in de geschiedenis. Natuurlijk, man-vrouw-relaties zijn altijd belangrijk geweest. Maar wie zo een beetje rondleest in het Oude Testament, ziet dat daar toch echt polygame relaties de norm zijn. Wie in het Nieuwe Testament rondleest, zal zien dat de hoofdfiguur, Jezus, gek genoeg nooit getrouwd is (onttrekt hij zich zo aan Gods bedoeling?) en dat er allerlei randfiguren zijn die een belangrijke plek innemen – zoals de Ethiopische eunuch in Handelingen 8. Natuurlijk:

porneia, allerlei vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag worden afgewezen, en er zijn ook teksten die wat zeggen over antieke vormen van erotiek tussen mensen (meestal: mannen) van hetzelfde geslacht, maar iedereen met een beetje historisch besef (daaronder niet de opstellers van de Nashvilleverklaring) weet dat je heel even moet pauzeren en vragen: is dat wel hetzelfde als 'homorelaties' van nu?

Gedrag is bepalend. Het antwoord op die laatste vraag is natuurlijk 'nee': bij – de meest bepalende! – vorm van antieke relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht ging het om een heleboel, maar niet om wat

Jezus aan het kruis, gelezen in de culturele codes van zijn tijd, is een ontzettend ontmannelijke man

geest) en die uitoefenen over anderen (idem dito). Deugden waren hier ontzettend belangrijk bij, zoals met name dapperheid of standvastigheid – dat houdt namelijk in dat je je niet door anderen laat bepalen. Het lichaam, de chromosomen, zijn in dat geheel wel van belang, maar niet alles bepalend (zoals je zou denken wanneer het over een 'scheppingsordening' gaat). Dat levert dan ook heel mannelijke vrouwen op, natuurlijk, zoals de moeder van de zeven Maccabese broers in 4 Maccabeeën: zij is een 'zielsverwant' van Abraham (14,20) en dat heeft betrekking op haar standvastigheid.

Kruisiging

Op deze achtergrond krijgt ook iets als de kruisiging een heel ander reliëf. Voor wie was de kruisdood bedoeld? Voor, met name, weggelopen slaven en opstandelingen, voor iedereen die voor zichzelf vrijheid of zelfstandigheid leek te claimen en daarmee de macht en controle van het maatschappelijk verband, het Romeinse Rijk leek te ontkennen. Het 'logische' antwoord was extreem de andere kant op: totale onderwerping aan het kruis, het afnemen van iedere vorm van beschikking over jezelf, lichamelijk, maar zeker ook psychologisch. Het verhaal van Jezus' passie is ook een verhaal waarin hij systematisch afgebroken wordt. Psychisch en emotioneel door verraad en bespotting, lichamelijk door geseling en kruisiging. In een antieke context betekent dit ook: iemand verliest iedere geloofwaardigheid als man – en dat was met nadruk ook de bedoeling van een vernederende dood als de kruisiging. Het komt heel dicht in de buurt van verkrachting als oorlogswapen vandaag de dag of de inzet van vernedering van (moslim)mannen door vrouwelijke bewakers als verhoortechniek in de Abu Ghraib gevangenis

na de verovering van Bagdad een aantal jaren geleden. Goed, dan is Jezus aan het kruis, gelezen in de culturele codes van zijn tijd, een ontzettend ontmannelijke man. Je kunt je afvragen wat je daarmee opschiet. Want wie wil er een zielige verlosser? De hogepriesters en Schriftgeleerden zeggen het goed: 'Anderen heeft Hij gered, zichzelf kan Hij niet redden.' (Markus 15,31, WV95). Het springende punt is dat juist *deze* mens door God aangenomen wordt en tot nieuw, eeuwig leven verholpen. Dat heeft voor vroege christenen een enorme impact gehad: opeens kon ook iemand met wie het niet zo florissant ging, als volwaardig mens en – zelfs, of juist daarom – geloofwaardig man gezien worden. Hoe dat werkt zie je aan het voorbeeld van Paulus. Hij zit meer wel in de gevangenis dan niet – en een gevangenis ook een plek van beheerst worden door anderen! – en ziet dat in het licht van Christus' lijden. Met masochisme heeft dat niets te maken, het is simpel deze gedachtegang: het lijkt wel alsof ik beheerst wordt door anderen, maar vanuit Gods perspectief ben ik waardevol, dus wie kan me wat maken? Ook bij een vroege bisschop, Ignatius van Antiochië, is dit goed te zien. Van hem zijn een aantal brieven bewaard die hij schreef op weg naar Rome, als gevangene, wel te verstaan, en om daar voor de wilde dieren gegooid te worden. Voor hem was het een triomftocht: hij wist zich als mens in God geborgen en wist zijn waardigheid geborgd. Gender (mannelijk, vrouwelijk, etc.), met name mannelijkheid, is in de antieke wereld en daarmee die van de vroegste christenen, zo veel meer dan geslacht (chromosomen) alleen. En welke vormen van gender, welke vormen van gedrag als waardevol gezien kunnen worden, wordt tot op grote hoogte bepaald door de kruisiging, niet door de scheppingsordening. Wie Bijbels naar mannelijkheid, geslachtelijkheid en relaties wil kijken, doet er goed aan zich eerst echt in de antieke bronnen te verdiepen, voordat hij een uit Amerika overgevaaid statement ondertekent. De echte Bijbel is een stuk bevrijdender.

De roman *De grote stilte* van John Boyne over seksueel misbruik in de kerk van Ierland snijdt je door de ziel. Het boek zal iedereen raken die zich op wat voor een wijze dan ook betrokken voelt bij seksueel misbruik, met name in de kerk. Slachtoffers, daders, bisschoppen, priesters, leken, zij allen kunnen zich erin herkennen.

Adrie Paasen

De grote stilte

Vrijwillige onwetendheid

In deze roman is gekozen voor het perspectief van een stille getuige. Odran Yates, de ik-figuur en hoofdpersoon uit deze roman, gaat in 1973 op zeventienjarige leeftijd naar het seminarie, omdat zijn moeder voelt dat hij roeping tot het priesterschap heeft en als zij dat zegt, zal het wel zo zijn. Zijn verslag, dat heen en weer springt in de tijd, roept bij de lezers steeds meer vragen op en uiteindelijk moeten we vaststellen dat hij een onbetrouwbare verteller is, die gaten in zijn verhaal laat vallen. Bewust of onbewust? Twee situaties aan het begin van het boek, waarin hij problemen van anderen negeert doen het eerste vermoeden.

Een twijfelachtige vriendschap Odran is een veelbelovend student, die zijn laatste studiejaar in Rome mag doorbrengen, de opmaat voor een glanzende carrière in de kerk, maar hij maakt een ernstige fout en wordt na zijn terugkomst in Ierland op een zijspoor gezet als kapelaan van een jongenskostschool. Hij zit er niet mee: hij voelt zich gelukkig “achter de hoge muren en gesloten poorten van deze enclave”, waar hij zich meer bezig houdt met het op de juiste volgorde plaatsen van de

boeken in de bibliotheek dan met het geestelijk welzijn van de jongens.

Op het seminarie raakt hij bevriend met zijn kamergenoot Tom, een vriendschap die ook na de seminarietijd stand houdt. Maar is het wel vriendschap? Het initiatief tot ontmoetingen gaat steeds van Odran uit en het is duidelijk dat de twee geen wezenlijk contact hebben. In de seminarietijd negeert Odran verontrustende signalen van Tom. Later verbaast hij zich erover dat deze steeds weer, als hij één of twee jaar in een parochie gewerkt heeft, overgeplaatst wordt, maar hij verdiept zich niet in het waarom en als hij hoort dat misdienaars Tom de bijnaam Satan gegeven hebben, doet ook dat geen belletje rinkelen. Of toch? Zelfs als Aidran, het neefje van Odran, nadat Tom een nacht in diens huis heeft doorgebracht, van een levenslustig, grappig kind veranderd blijkt te zijn in een boze, opstandige jongen, lijkt hij niets te vermoeden.

Openbaring

In 2006, na een gelukkige periode van 27 jaar op zijn kostschool, krijgt Odran van de aartsbisschop te horen dat hij Toms plaats in diens laatste parochie moet overnemen. Zelfs Odran is de publiciteit over seksueel misbruik in de Ierse kerk niet ontgaan, maar hij stelt geen vragen, probeert alleen onder de overplaatsing uit te

komen. Tevergeefs, hij moet zijn veilige enclave verlaten.

Niet lang daarna moet hij ook uit de comfortzone van zijn onwetendheid treden: Tom wordt gearresteerd en veroordeeld en als Odran een interview hoort met de moeder van een slachtoffer van een andere priester, die niet door had wat er met haar kind gebeurde, dringt het ineens tot hem door wat Tom zijn neef jaren geleden aangedaan heeft en waarom deze al die jaren niets met hem, zijn oom, te maken wilde hebben. Hij gaat naar hem toe en vraagt en krijgt vergeving. Maar echt veranderd is hij niet: door een subtiel dreigement aan het adres van de aartsbisschop weet hij gedaan te krijgen dat hij terug mag naar zijn school.

In de spiegel

Hij blijft Tom trouw. Als deze na vijf jaar uit de gevangenis komt, haalt hij hem af en brengt hij hem naar het armoedige flatje, dat het bisdom voor hem geregeld heeft. Als Odran Tom ter verantwoording roept over zijn daden, houdt deze hem een spiegel voor. Odran kan zich volgens hem nauwelijks priester noemen: hij heeft zich van de wereld afgezonderd op zijn school. Hij is net zo schuldig aan het misbruik als Tom zelf. Het beroep van Odran op zijn onwetendheid hoont Tom weg: “Je wist alles... Die hele samenzwering waar iedereen het over heeft, die tot helemaal boven in de kerk doorwerkt, werkt ook naar beneden toe, tot miezerige mannetjes als jij.” Dan stuurt hij Odran weg.

Odran gaat naar een kapel, waar hij ooit een priester jammerend op de grond heeft zien lig-

gen, kennelijk gekweld door zijn eigen daden. Hij probeert te bidden, maar het lukt niet. Net als die priester gaat hij op zijn buik op de grond liggen. Hij beseft dat Tom gelijk heeft: hij heeft alles geweten en er niets mee gedaan. Keer op keer heeft hij weggekeken en zijn mond gehouden, terwijl hij iets had moeten zeggen. Hij is medeplichtig. Hij heeft zijn leven verspild; door te zwijgen is hij even schuldig geworden als alle anderen.

Perspectief

De grote stilte is een rijk boek. Ik heb in dit verslag maar een deel van de inhoud kunnen vertellen. Een belangrijk deel weliswaar, maar er is veel meer wat het boek oneindig boeiend maakt. De jeugd van Odran, waarin een rampzalige gebeurtenis het gezinsleven ontreddert; de voorgeschie-

Volgens Thomas van Aquino is onwetendheid een zonde als iemand met een bepaald doel onwetend wil zijn, zodat hij vrijer kan zondigen of als hij door werk of andere bezigheden nalaat de kennis te verwerven die hem van zonde zou kunnen weerhouden. Een dergelijke nalatigheid maakt de onwetendheid zelf vrijwillig en zondig, als het gaat om zaken waarvan men verplicht en in staat is er op de hoogte te zijn.

denis van Tom; het leven op het seminarie; de dramatische belevenissen van Odran in Rome (met daarbij een liefdevolle beschrijving van paus Johannes Paulus I), de houding van de aartsbisschop met zijn doofpot, zijn beschuldigingen aan het adres van de media en de jongens, zijn gedraai; de omslag in de houding van een groot deel van de bevolking tegenover de kerk en de priesters, die eerst bijna vergoddelijkt en later uitgekotst worden.

De grote stilte is vooral een indringend boek, dat de lezer verslagen achterlaat. Met moeite kunnen we een lichtpuntje ontdekken voor Odran, die beseft dat hij niet op zijn school kan blijven, dat het tijd wordt voor een ander leven. En uiteindelijk opent het feit dat de waarheid aan het licht gekomen is, niet dankzij, maar ondanks de kerk, toch ook perspectief, voor de slachtoffers in de eerste plaats, en voor de kerk, de Ierse kerk en onze eigen kerk.

John Boyne *De grote stilte*
Boekernij ISBN 9789029092432

Een veilige en open gemeenschap in Christus

Bisschoppen over het misbruikrapport en hun visie op de toekomst

In 2018 verscheen het rapport over seksueel misbruik in de Oud-Katholieke Kerk dat velen schokte. Op allerlei manieren zijn gelovigen naar aanleiding hiervan onderling in gesprek en discussie gegaan. Inmiddels ligt er een uitgebreid plan van aanpak om herhaling te voorkomen. We stellen de bisschop van Haarlem, Dirk-Jan Schoon, en de aartsbisschop van Utrecht, Joris Vercammen, vijf vragen teneinde te horen, wat het rapport en de gevolgen hiervan hun persoonlijk hebben gedaan. Uiteraard vragen we hun ook hoe zij de toekomst zien van de kerk waaraan zij leiding geven.

1. Hoe ziet u terug op de tijd nadat het rapport uitkwam?

Dirk-Jan Schoon: Het was een hectische, energerende en spannende tijd. Hectisch, omdat ik nog niet eerder op deze wijze met zo'n omvattende en omvangrijk problematiek te maken had gehad. Enerverend, omdat enerzijds de levenslange schade die misbruik bij slachtoffers aanricht zó duidelijk aan het licht kwam en anderzijds onze daadwerkelijke betrokkenheid, zowel voor het verleden als naar de toekomst toe, werd geëist. Spannend, omdat we nog niet heel concreet wisten hoe we als gehele kerk en als individuele gelovigen aan een veilige kerk zouden kunnen gaan werken.

Joris Vercammen: Voor mij persoonlijk was het een tijd om intens bezig te zijn met wat misbruik betekent en teweegbrengt bij mensen en in onze kerk. Niet dat ik mij voorheen daarvan niet bewust was, dat was ik wel, maar in deze tijd heeft het me opnieuw bijzonder geraakt. Ik was er weer kapot van. Natuurlijk speelde daarbij ook voortdurend de vraag naar mijn eigen verantwoordelijkheid hierbij. En verder was het natuurlijk een heel hectische tijd: er was heel veel te doen: extra vergaderingen van het Collegiaal Bestuur, voorbereiding van het 'Plan van Aanpak' (waar ook anderen heel veel aan gedaan hebben), extra regio-vergaderingen en

veel contacten met individuele mensen, die mij in dit verband opzochten.

2. Wat heeft u getroffen? Heb u voor uw gevoel zelf als bisschop iets belangrijks ontdekt of geleerd?

Joris Vercammen: Verschillende dingen hebben me getroffen. Ten eerste dat, ondanks het feit dat we al sinds de jaren negentig aandacht hebben voor en werken aan voorzieningen die seksueel misbruik moeten voorkomen en die het gemakkelijker moeten maken voor slachtoffers om zich te melden, onze inspanningen toch niet het gewenste resultaat gehad hebben. Ten tweede zag ik duidelijker dan voorheen dat aandacht voor het voorkomen van seksueel misbruik in het kader van de opleiding en de permanente vorming van onze geestelijken ontbrak. Ik denk dat we te eenzijdig op de intellectuele vorming gespitst zijn geweest en dat de persoonlijkheidsvorming onvoldoende aandacht kreeg. We missen praktische training in hoe je bijvoorbeeld omgaat met afstand-nabijheid in pastorale relaties. En we mis-

We missen praktische training in hoe je omgaat met afstand-nabijheid in pastorale relaties.

sen ook de training en begeleiding die ervoor zorgen dat studenten zichzelf op een dieper niveau leren kennen en leren omgaan met geaardheid en gevoelens. Het pastorale beroep vraagt veel van iemand, niet alleen intellectueel, maar vooral ook spiritueel en emotioneel. Je moet dus leren om goed met jezelf om te gaan. Sommige mensen hebben tegenover mij hun verbazing geuit over het feit dat wat dat betreft noch onze opleiding noch onze bijscholing het elementaire niveau van een opleiding tot maatschappelijk werker haalt! En wat ik verder nog geleerd heb, ten derde, is dat ik zelf ook onderdeel ben van een cultuur die

Slachtoffers de kans geven van zich te laten horen

het misbruik niet effectief bestreden heeft. Ik heb mij daarin teveel aangepast aan de heersende norm om toch maar geen schandalen te creëren. En verder, ten vierde, dat we alles in het werk moeten stellen om niet alleen slachtoffers de

kans te geven van zich te laten horen, maar dat ze ook effectief gehoord worden.

Dirk-Jan Schoon: Mijn belangrijkste leerervaring is dat ik meer doordrongen ben van de schade die de aanslag op de persoonlijke integriteit bij slachtoffers aanricht. Verstandelijk dacht ik dat misschien ook uit andere en eigen ervaringen al wel te weten. Nu voelde ik het meer in de diepte van mijn eigen bestaan en raakte het aan mijn geloof. Daarnaast heb ik als bisschop beter geleerd dat er verschillende waarheden kunnen zijn: die van het slachtoffer, van de dader en van

andere betrokkenen. Die mogen niet tegen elkaar uitgespeeld worden en het belang van het slachtoffer staat voorop. Ten derde heb ik geleerd dat goede bedoelingen alleen niet voldoende zijn om misbruik adequaat aan de orde te stellen of te bestrijden. Ik stuitte op een diepere laag in mijn bewustzijn, waardoor ik zie hoeveel kwaad mensen die niet wezenlijk anders zijn dan ik zelf ben, bewust of onbewust kunnen aanrichten. Dat besef verdiept mijn gelovige vertrouwen op God en maakt dat ik me sterker realiseer hoezeer ik ben aangewezen op zijn redding en hulp. Tegelijk geeft het me een realistische en daardoor bevrijdende kijk op mijn mogelijkheden om misbruik te bestrijden en te voorkomen.

3. Er is een uitvoerig plan van aanpak om seksueel misbruik te voorkomen en een veiligere, betere kerk te worden. Kunt u daar iets uitlichten wat u in het bijzonder belangrijk acht?

Dirk-Jan Schoon: Het belangrijkste punt uit het plan van aanpak vind ik tegelijk ook het meest lastige, omdat het zo moeilijk precies in het vizier te krijgen is en daardoor al gauw in wolligheid alle kanten op kan schieten. Ik bedoel de al vaker genoemde cultuur van onze kerk, die het niet aanpakken van misbruik in de hand zou werken. Ik kan me daarbij voorstellen dat het gaat om de manier waarop wij elkaar al dan niet aanspreken en meer concreet meedoen aan het verspreiden van nieuwtjes die soms flinterdun verschillen van roddels. Ernstiger vind ik het als wij kleinere misstanden of tekortkomingen bij elkaar tolereren om daarmee eigen gebreken niet aan de orde te hoeven stellen. In alle geledingen van de kerk zouden we ons voordeel ermee kunnen doen als we leren om op een constructieve manier feedback te geven zonder dat degene die bekritiseerd wordt zich direct persoonlijk aangevallen voelt of degene die kritiek geeft bang moet zijn voor consequenties. De kleinschaligheid en de platte organisatiestructuur van onze kerk bieden volgens mij kansen om ons te oefenen in zo'n constructieve manier van feedback geven.

Joris Vercammen: Zoals ik op de vorige vraag al zei, vind ik de aandacht voor de persoonlijkheidsvorming in opleiding en permanente vorming van groot belang. Een aantal van de voorgestelde maatregelen richt zich daarop. Verder vind ik het van groot belang dat de meldingsprocedure bijgesteld wordt en gemakkelijker toegankelijk wordt gemaakt. De onafhankelijkheid van de procedure is ook een belangrijk punt. Ik ben blij dat ik als bisschop niet langer het adres bent voor een dergelijke melding, maar dat die bij een onafhankelijke instantie als bijvoorbeeld 'Slachtofferhulp' gedaan kan worden.

4. Wat is er nodig om dit succesvol te laten zijn?

Dirk-Jan Schoon: Het hele plan van aanpak staat of valt met het vertrouwen dat we erin hebben dat de kerk ons als geschenk van God gegeven is – en dan bedoel ik niet in eerste instantie de kerk als organisatie, maar als de gemeenschap in Christus die wij samen vormen. Niet wij maken de kerk, het is de Geest van God die de kerk vormt. Vanuit dat vertrouwen kunnen we ieders bijdrage, inclusief die van onszelf, waarderen en weten we tegelijkertijd dat geen van ons het in zijn of haar eentje hoeft te roeien.

Joris Vercammen: Zoals de Onderzoekscommissie opgemerkt heeft, is er een probleem met de onderliggende cultuur in onze kerk. Een cultuur die loyaliteit verwacht met 'elkaar met rust laten'. De onderzoekscommissie betitelt deze cultuur als 'familiaal' en wijst op het gevaar van een naar binnen gekeerde gemeenschap te zijn, waarbinnen men kritiek als bedreigend ervaart. Ik herken dat, ook al zie ik dat deze 'club-cultuur' op verschillende plekken in onze kerk al doorbroken wordt. Er is hierbij naar mijn aanvoelen sprake van een dubbel probleem. Ten eerste brengt de kleinheid van onze kerk met zich dat we kritiek erop al snel bedreigend vinden. Maar ten tweede speelt het feit dat de wisselwerking tussen wat 'buiten' en 'binnen' onze kerk gebeurt niet erg ontwikkeld is; we zijn ons er onvoldoende van

bewust hoe de wereld om ons heen invloed op ons heeft, en dat die wereld tegelijkertijd iets van ons verlangt, om een antwoord vraagt. Onze kerk heeft een rol te spelen buiten de muren van onze gebouwen en buiten de grenzen van onze eigen geloofsgemeenschap. Dát vormt ons. Een opstelling die bewust openstaat voor die wisselwerking is uitermate gezond voor het eigen geloofsleven. Dan kan ook onze wijze van geloven en vieren voor vele andere christenen (en zelfs niet-christenen) een inspiratiebron zijn. Als we ons daarvan bewust worden, gaan we ook kritischer om met onze eigen geloofsgemeenschap; dan oriënteren we ons op onze roeping en kunnen het ons dus

De comfortzone verlaten om je te verbinden met anderen

niet langer veroorloven om achterover te leunen en ons te beperken tot wat enkel in de eigen kring gevraagd wordt. Het openstaan voor de vragen, uitnodigingen en uitdagingen 'van buiten', maakt dat je ook jezelf ernstiger neemt. En die ernst schept de voorwaarden voor een gezonde gemeenschap waarin men ook op een gezonde wijze met elkaar omgaat.

5. Wat geeft u vertrouwen?

Joris Vercammen: Dat zijn de experimenten in de parochies waarbij men de eigen comfortzone verlaat en zich actief inzet om zich te verbinden met anderen, zowel in de oecumene als breder met de plaatselijke samenleving. Het geeft mij vertrouwen dat vele van onze geestelijken hiervoor gevoelig geworden zijn en zich ervoor inzetten. Verder zie ik dat de maatregelen in het plan van aanpak door de geestelijken ondersteund

worden: dat zij zichzelf ook bereid verklaren om een proces van persoonlijke en gezamenlijke bezinning in te gaan en aan zichzelf te werken. De bereidheid tot het deelnemen aan intervisie bijvoorbeeld is daar een onderdeel van, maar ook zag ik de actieve en constructieve deelname van de geestelijken aan de gesprekken die we voerden over het misbruik en hun deelname aan de studiedagen. Ik zie een grote motivatie om samen te doen wat er gedaan moet worden. Vooral die solidariteit geeft me vertrouwen.

Dirk-Jan Schoon: Wat mij vertrouwen geeft is de opbouwende kritische manier waarop wij als

We hebben fouten gemaakt, helaas, maar we hebben die ook onder ogen kunnen zien

gehele kerk tot dusverre met wat ik nu maar het misbruikdossier noem zijn omgegaan. We hebben fouten gemaakt, helaas, maar we hebben die ook onder ogen kunnen zien zonder dat er direct

om wraak werd geroepen of zondebokken werden aangewezen. Als bisschop heb ik terecht kritiek te verduren gekregen en heb ik ook veel steun ondervonden. Beide zaken zijn voor mij aspecten van het vertrouwen waarmee ik mijn functie kan uitoefenen. Maar belangrijker dan de vraag naar 'wat' mij vertrouwen geeft, is die naar de 'wie' die dat doet. God is voor mij een groot geheim, dat ik desondanks als een persoon kan aanspreken zonder zijn naam te noemen. 'Hooft u dan weleens wat van hem terug?' vroeg ooit een meisje op de lering aan me. Ik moest toen even denken en antwoordde zoiets als: 'Ja, maar in meer dan woorden kunnen uitdrukken, in het wonder dat het leven zelf is.'

Kerk en seksualiteit

Een ongemakkelijk onderwerp?

Emile Verhey

De Commissie Stevens sprak in haar analyse van onze kerk over een cultuur waarbinnen mensen niet aangesproken werden op hun gedrag, ook niet als er sprake was van geruchten over grensoverschrijdend seksueel gedrag. Maar kwam seksualiteit überhaupt aan de orde in de kerk?

We slaan er ons lijfblad maar eens op na: over het thema geboortebeperving, waarover in onze roomse zusterkerk in de jaren zestig van de vorige eeuw veel te doen is, nauwelijks een woord. Wel is uit overlevering bekend dat verschillende pastoors het in die dagen geen probleem vinden om bij een huisbezoek aan jonge gezinnen langs hun neus weg te informeren of er nog geen volgend kind te verwachten valt. En als dat kind er eenmaal is, wordt het vaak binnen enkele dagen gedoopt en volgt enige tijd later pas de "zegening van de kraamvrouw", de eerste kerkgang van de jonge moeder. Naast het element van dankbaarheid voor de goede geboorte bevat het ritueel ook een element van zuivering, inclusief het besprenkelen met wijwater van de vrouw. Uit het formulier wordt niet duidelijk van welke onreinheid de vrouwen gereinigd moeten worden, maar dat het te maken

heeft met het taboe dat rust op vrouwelijke lichamelijke en seksualiteit, is wel duidelijk. Over de rol van de vader geen woord. Geen wonder dat er bij vrouwen steeds meer tegenzin ontstaat om zich aan dit ritueel te onderwerpen. Het raakt in die jaren dan ook in onbruik. Toch kun je je niet aan de indruk onttrekken dat lichamelijke en seksualiteit een rol blijven spelen, ook bij de veel latere discussie over het openstellen van het ambt voor vrouwen, evenals bij de opheffing van het celibaat en bij de houding ten opzichte van homoseksueliteit. De discussie rond vrouw en ambt krijgt in de negentiger jaren heel veel aandacht in het blad, maar dat vraagt een eigen artikel.

De knuppel in het hoenderhok? De eerste die zich waagt aan het onderwerp homoseksueliteit, is de toenmalige pastoor A.J. Glazemaker. In het julinummer van 1973 verschijnt het artikel 'Mensen die homofiel zijn'. De schrijver dekt zich meteen al in tegen commentaar door te beginnen met: 'Als we een artikel aan "homofilie" wijden, zal dat hier en daar ontvangen worden met gemengde gevoelens. Moeten we ook al met die "mode" meedoen? Gaan we recht praten wat krom is? Wat hebben wij als kerk daar mee van doen?' Om vervolgens te wijzen op een uitstekend, recent verschenen rapport voor de Gereformeerde Synode en op de vele contactkringen in andere kerken

voor christenen die homofiel zijn. Vervolgens rekent hij af met de vooroordelen, die kleven aan de homoseksuele mens en bespreekt hij de zogenaamde 'genezing' om ten slotte weer aan te sluiten bij het genoemde rapport van de Gereformeerde Synode, waarin op Bijbelse gronden gepleit wordt voor een positieve waardering van de lichamelijke, ook in homoseksuele contacten. Hij sluit af met een pleidooi voor een pastoraat dat erop gericht is om homoseksuele geloofsgenoten in het geheel van de gemeente te integreren. Er volgen op dit artikel geen ingezonden brieven, althans, er wordt geen melding van gemaakt. En dan blijft het heel lang stil...

De bisschop spreekt zich uit 'Ik zie derhalve niet in waarom mensen, die naar hun gaardheid homofiel zijn en door de kerk tot het ambt zijn geroepen, geen relatie zouden mogen aangaan, die leidt tot duurzaam samengaan', aldus de bisschop van Haarlem, mgr. T.J. Horstman, in zijn inleiding voor de Provinciale Synode van de geestelijkheid op 4 mei 1992. De Oud-Katholiek van juli dat jaar besteedt ruim aandacht aan deze synode, waar de acceptatie van homoseksuele relaties van kerkleden en in het bijzonder die van ambtsdragers op de agenda staat. De inleiding van Mgr. Horstman wordt integraal afgedrukt; hij breekt daarin een lans voor het innemen van een standpunt ten aanzien van hen die hun samenzijn

met de ander op een andere wijze belevan van in een huwelijk. Terloops veegt hij de veel gebruikte Bijbelse bezwaren tegen homoseksueliteit van tafel en wenst ook geen scheiding aan te brengen tussen gaardheid en de mogelijke beleving ervan, zoals dat gedaan wordt in de Rooms-Katholieke Kerk en ook in de dubbele moraal, die de Church of England erop na houdt, waar een onderscheid gemaakt wordt tussen gelovigen en ambtsdragers. Wie denkt dat er een ferme, positieve uitspraak volgt over de homoseksuele medemens, die nu eindelijk eens een eind maakt aan de 'gegeneerde tolerantie', heeft het mis. Er moet verder worden gestudeerd...

Nog steeds geen standpunt En dat gebeurt dan ook: in het decembernummer van 1993 maakt het blad melding van een Studiedag Kerk/Geloof en Sexualiteit, die in oktober is gehouden. Opnieuw komt bisschop Horstman aan het woord en er worden inleidingen gehouden door twee gasten uit de oecumene, waarbij de vraag wordt gesteld of er een christelijk alternatief

is van seksuele moraal. De studiedag heeft een verkennende sfeer en de aandacht verschuift in de richting van vragen rond inzegening van niet-huwelijkse relaties. In 1994 komt het Collegiaal Bestuur met een verklaring over homoseksueliteit, maar de behandeling in de synode wordt verschoven omdat het stuk te laat zou zijn verzonden en er nog onvolgende op het onderwerp zou zijn gestudeerd. In het novembernummer van De Oud-Katholiek van het jaar daarop (1995) wordt gemeld dat er nu een voorlopige rapportage van de ad-hoccommissie Kerk en homoseksueliteit ligt, die moet dienen als hulp bij de bespreking in de parochies. In het rapport wordt gesproken over de voorbeeldfunctie van (homoseksuele) voorgangers en bezwaren van cultische achtergrond (reinheid om met heilige sacramenten om te gaan). De spanning stijgt: zou de Synode nu wel een standpunt innemen? In het volgende nummer moeten we helaas lezen dat de Synode wel waardering heeft voor de nota, maar oordeelt dat deze eerst de kerk in moet. De inhoudelijke bespreking wordt aangehouden. En

dan verschuift de focus geheel naar de vragen met betrekking tot inzegening van andere relaties en laat de kerk de gelegenheid voorbijgaan om zich eens en vooral positief uit te spreken over haar homoseksuele gelovigen. Om nog even terug te keren tot de aanleiding van deze verkenning: in het zomernummer van 1993 schrijft Truus van Schaik het artikel "Het verzwijgen van seksueel geweld een erfenis". Ze eindigt met de vraag of in onze kerk de tijd niet rijp is om over dit onderwerp te leren spreken. We hebben er helaas vijfentwintig jaar voor nodig gehad om zover te komen.

Bronnen: De Oud-Katholiek Agenda Synode 63^e zitting 21 november 1995 'Moeder ben je niet alleen' Doctoraal Scriptie G.C.G. Verhey-de Jager 1990

Kom naar een geheime, verborgen plek in de stad, weg uit de wereld die je kent. In de duisternis lijkt de werkelijkheid soms net een droom. En gebeuren er dingen waarvan je dacht dat ze onmogelijk zijn. Wonderen zijn de wereld nog niet uit... Of wel? Laat je meevoeren op een reis zoals je die nog nooit gemaakt hebt! Met alleen een stem om op te vertrouwen. Durf jij het mysterie te ervaren? Wees niet bang, er zal je niets gebeuren. De engelen zullen over je waken. De hele nacht. Is dit echt? Een wonder misschien? Of was het toch een droom? Jij beslist! Zoek de engel die je de weg wijst. Ervaar het mysterie!

Caspar Heetman

Somnium mysteriosum

durf jij het Mysterie te ervaren?

Op 6 oktober 2018 vond in Den Haag de Museumnacht plaats. Het thema van deze editie was 'in vuur en vlam'. Van 20:00 tot 1:00 openden musea en culturele instellingen, groot en klein, hun deuren, ieder met eigen activiteiten. Zo ook de oud-katholieke parochie in Den Haag.

Het idee om mee te doen aan de Museumnacht kwam niet van onszelf maar van de Haagse Gemeenschap van Kerken (HGK). Die benaderde in 2017 pastoor Leen Wijker om namens de HGK mee te doen. Parochianen Jan en Paulus en ikzelf waren enthousiast om ons hiervoor in te zetten. Begeesterd door het thema 'in vuur en vlam' gingen wij in december 2017 al brainstormend van start. De eerste vraag die we onszelf stelden was: waarom meedoen aan een museumnacht? We zijn toch geen museum maar een levende kerkgemeenschap? Maar tegelijk een kerkgemeenschap die gevestigd is in een historisch gebouw en met objecten van kunsthistorische waarde. Bovendien zijn we een kerk en parochie die zich openstellen voor de wereld van nu.

Wij zagen de Museumnacht daarom als een kans om een nieuw publiek kennis te laten maken met de kerk in het algemeen en met de Haagse oud-katholieke parochie in het bijzonder. Want doordat we een schuilkerk zijn, die nauwelijks herkenbaar is voor wie haar niet kent, zijn we moeilijk te vinden. Mensen hebben ook vaak vooroordelen tegenover 'de kerk'. Tegelijkertijd zoeken veel mensen tegenwoordig naar zingeving en stilte. Dat biedt een kans om te laten zien dat die plek, die kerk, voor meer mensen waardevol is.

Dromen en fantasy

Met dat uitgangspunt zijn we het hele concept kerk opnieuw tegen het licht gaan houden: wat is kerk zijn? Wat doen wij hier? Zo kwamen we tot één overkoepelend thema bij alles wat wij als kerkgemeenschap doen: het mysterie van de ontmoeting met God. Zouden we bezoekers die normaal niet zo snel een kerk binnenstappen en die ook niet zoveel op hebben met geloof, daar iets van mee kunnen geven? Maar hoe doe je dat dan zonder dat het de nega-

tieve associaties oproept die veel mensen met geloof en kerk hebben? Ons antwoord was: eigentijds, speels en aansluitend bij wat jongeren leuk vinden. Daarbij lieten we ons inspireren door het concept van het labyrint, de Efteling, dromen, verhalen, silent disco, het genre fantasy en natuurlijk ons katholieke geloof. Zo ontstond het idee van een belevenis die alle zintuigen prikkelt en bezoekers de mystiek van onze kerk doet ervaren. Een ervaring waarvan je denkt: wow! Was dit echt of heb ik het gedroomd? We wilden ook dezelfde taal gaan spreken met andere mensen door tastbaar en herkenbaar te maken wat wij doen. Want iedereen kent het gevoel van samen eten aan tafel. Dus plaatsten wij midden in de kerk een grote, ronde tafel, feestelijk gedekt met brood en wijn om samen aan te zitten en te eten en drinken. En van de doopvont maakten we een bron van stromend water waar je zó in kon stappen. Er kwam nogal wat bij kijken om dat voor elkaar te krijgen. Er moest een script geschreven en ingesproken en tot een geluidsbestand bewerkt

worden. En dat bestand moest op koptelefoons gezet worden. Er was ook kleding nodig voor de verwelkomende engelen en begeleidende monniken. Brood en wijn voor op tafel. De kerk moest ook anders ingericht worden: weg met de stoelen. We wilden bovendien het plafond blauw uitlichten en lichteffecten aanbrengen, zoals bij de doopvont.

Langs de tafel

Dat vergde professionele hulp en daarvoor moesten we het verhaal gaan vertellen van onze kerk en ons plan. Best wel spannend! Maar ons verhaal sloeg aan en we kregen hulp van een jonge schrijver, een jonge stemacteur, een geluidstechnicus, een lichttechnicus en een filmmaker. De HGK beschikte over budget en stond garant voor ons plan. De parochie Hilversum was zo vriendelijk om ons hun zitzakken uit te lenen, zodat onze bezoekers liggend naar de hemel zouden kunnen turen. En we waren nergens geweest zonder de inzet van twintig parochianen van jong tot oud gedurende de hele avond.

Het resultaat was een belevenis waarbij de bezoeker, verwelkomd door engelen en geholpen door monniken, al luisterend naar een mysterieuze stem en haar verhalen en gedachten werd meegevoerd op een magische reis. Langs het water, langs Maria, langs de tafel, het altaar en de hemel. Zonder dat er een woord werd gewisseld, met als enige geluid voetstappen en het geritsel van de zitzakken. En hoewel iedereen die reis individueel aflegde, ontstond er ook herkenning en at en dronk iedereen samen brood en wijn aan tafel met mensen die ze nooit eerder gezien hadden! Samen, ondanks hun individualisme, verenigd door die ene stem door wie iedereen geraakt werd. Want het raakte en ontroerde

mensen, soms tot tranen toe. Nu vraag je je misschien af: wie is die stem? Dát is aan ieder om zelf in te vullen, aan ieders persoonlijk geloof. We hebben die avond meer dan vijfhonderd hoofdzakelijk jonge bezoekers mogen verwelkomen, die zonder morren bereid waren om tot wel een half uur in de regen in de rij te staan ... om naar de kerk te gaan. Daarmee was de oud-katholieke schuilkerk in Den Haag een zeer populaire bestemming.

Voor wie nu denkt: maar dát wil ik ook ervaren: kom in 2019 langs. Je bent van harte welkom! Zoek de engel die je de weg wijst. Ervaar het mysterie!

Foto Camp Calais. zie: www.mariaskobtsova.org/about

Brief uit Calais

Wie denkt dat met de ontruiming van de jungle van Calais het probleem van de daar verblijvende vluchtelingen opgelost is, wordt door de Kerstbrief uit Calais van het Maria Skobtsova Huis uit de droom geholpen. Op het ogenblik verblijven er 400 tot 600 vluchtelingen in Calais. Ze komen uit conflictgebieden of zijn op de vlucht voor dictatoriale regimes. Ze willen naar Engeland. Ze leven verspreid in geïmproviseerde kampjes in bosjes, onder viaducten en op industrieterreinen. 's Nachts vallen agenten met wapenstokken en traangas binnen.

Het Maria Skobtsova huis is een project dat door broeder Johannes van de Oud-Katholieke Monastieke Gemeenschap opgezet is voor hulp aan deze vluchtelingen. Dit huis is voor hen een veilige plek, een plaats van thuiskomen. Broeder Gino vraagt in zijn brief, die de Nieuwsbrief begeleidt, om in de kerstperiode voor de vluchtelingen te bidden. Dat mag daarna natuurlijk ook. Daarnaast is financiële steun van harte welkom.

IBAN: FR7615629026250002172700193 BIC: CMCIFR2A.
Bank: CCM Calais, 85 rue Mollien, 62100 Calais France

Wat is heilig?

Rowan Williams, de voormalige aartsbisschop van Canterbury, is een van de belangrijkste theologen van onze tijd. Trouw koos zijn boek *God met ons* als een van de beste theologische werken uit 2018,

In april verschijnt zijn nieuwe, omvangrijke boek *Wat is heilig?* bij uitgeverij Berne Media, een boek waarin hij spreekt tot mensen van alle leeftijden, geloof en cultuur. Theologen, heiligen en schrijvers onderzoekt hij op inhoud, de inhoud van heiligheid. De Bijbel wordt gelegd naast de regel van Benedictus, Teresa van Avila, Juliana van Norwicht. Daarnaast neemt hij ons mee in een reflectie over diverse onderwerpen als iconen, seksualiteit en zonde.

Rowan Williams komt het eerste exemplaar zelf in ontvangst nemen en verzorgt daarbij een lezing over het boek,

Datum: Vrijdag 15 april 2019

Aanvang: 14.30

Plaats: Abdij van Berne, Abdijstraat 49, 5473 AD Heeswijk

Plaatsen reserveren: activiteiten@bernemedia.

Aanmelding is definitief na ontvangst van € 15 op bankrekening NL 19 INGB 0000 825536 t.n.v.

Boekhandel Berne o.v.v. Rowan Williams 5 april en uw naam.

Troeptrimmen

Ergert u zich ook zo aan troep op straat? Brigitte Paulussen uit de parochie Haarlem liet het daar niet bij. "Door ergernissen wordt in je lichaam een stof aangemaakt die afbraakprocessen in gang zet; met Troeptrimmen draaide ik het om. Ik ben van troepje naar troepje gaan lopen en sprinten, raapte het op en gooide het weg in een afvalbak. Dit werd al snel mijn 'prullenbakroute'"

Dit alles heeft ze uitgewerkt in een concept voor een nieuwe beweging. Goed voor jezelf: je wordt er fit van en goed voor je wijk: die wordt er schoner van en burens komen zo met elkaar in contact. Op het ogenblik is het project gaande in Alkmaar en Haarlem. Ze hoopt het verder uit te kunnen bouwen. Het is nog Bijbels ook, Als Jezus van vijf broden en twee vissen vijfduizend mensen te eten heeft gegeven, moet er na afloop opgeruimd worden. Twaalf manden vol. Opruimen heeft ook een christelijke waarde. Je bukt voor het minste, ziet ernaar om

Meer informatie op haarlem.okkn.nl.

Service

Vastenactie voor de Syrisch-orthodoxe gemeenschap

De burgeroorlog in Syrië zorgt al jaren voor onveiligheid en angst. Veel Syriërs zijn gevlucht naar Nederland. Iedereen die zich hier in de afgelopen jaren heeft kunnen settelen, weet hoe moeilijk de eerste maanden waren toen alles nog onbekend was. De Syrisch-orthodoxe gemeenschap in Nederland heeft zich de afgelopen decennia goed weten te wortelen in de Nederlandse samenleving. De gemeenschap probeert daaraan bij te dragen maar vergeet haar eigen afkomst niet. Het Syrisch-orthodoxe Jongeren Platform vraagt nu uw hulp. Uw financiële bijdrage maakt het mogelijk om recent aangekomen Syrische vluchtelingen te helpen met kleding, advies, taallessen en speelgoed voor de kinderen, zodat hun creativiteit weer wordt aangesproken.

Voor deze groep zijn ook ontmoetingen met reeds gesettlede vluchtelingen van groot belang. Het Syrisch-orthodoxe Jongeren Platform organiseert activiteiten om de Syrische vluchtelingen te betrek-

ken bij de samenleving en de gemeenschap. Met behulp van tientallen vrijwilligers en dankzij donaties is het mogelijk om deze vervreemde Syrische vluchtelingen bij elkaar te brengen in sociale en religieuze activiteiten.

Met uw hulp kunnen we dit belangrijke werk volhouden en een krachtige impuls geven.

Giro **NL 06 ABNA 021 419 0129**

t.n.v. **OKKN Vastenactie 2019**

Meer informatie over de vastenactie op

www.okkn.nl

Agenda

- 16 maart Extra Voorjaarsynode, Hilversum
- 20 maart 'Denken in de Driehoek', Utrecht, over Angst: Alain Verheij en Remco Robinson
- 24 april 'Denken in de Driehoek', Utrecht, over Verdriet: Margriet van der Kooi en Brenda Mathijssen
- 26-28 april: Oud-Katholiek jongerenpastoraat op reis naar Canterbury
- 11 mei Bisdomdag Utrecht
- 7 - 12 juli Summerschool oud-katholieke theologie, aanmelden p.b.a.smit@uu.nl

Colofon

De Oud-Katholiek is een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, verschijnt zes keer per jaar en wordt verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Yvonne van Doesum, Robert Frede, Wilma Kramer, Adrie Paassen, Marieke Ridder.

redactie@okkn.nl of:

Lichtenbergerlaan 74

7431 AL Diepenveen

Vormgeving

Oblong grafisch ontwerp, Jet Frenken www.jetfrenken.nl

Productie

Nilsson Goes, ISSN 0 167 3963

Redactiesluiting:

Redactiesluiting: 5 maart 2019

De volgende Oud-Katholiek verschijnt eind april

Uitbreiding redactie nodig

Als redactie hopen wij zeer dat onze gemotiveerde maar te kleine groep redacteuren uitbreiding krijgt. Dit is nodig om het voortbestaan van dit blad te garanderen. Als u denkt dat u ons kunt helpen dan is nú het moment om u te melden. Wij wachten uw reactie of tips in gespannen verwachting af.

Mail naar: redactie@okkn.nl

Abonnement

Bent u niet oud-katholiek en wilt u deze uitgave graag ontvangen? Voor 25 euro per jaar zenden wij u het blad graag toe. Een briefje met volledige adresgegevens kan naar: Registratie De Oud Katholiek, Koningin Wilhelminalaan 3, 3818 HN Amersfoort. Mailen kan ook: info@okkn.nl. Blad niet ontvangen? Neem eveneens contact op met bovengenoemd adres.

Giften zijn welkom op NL06ABNA0214190129.

t.n.v. Oud-Katholieke Kerk van Nederland te Amersfoort.

Verantwoording foto's (voor zover bekend):

Omslag: Mirjam Torenbeek (zie www.mirjamtorenbeek.nl); pag 2: Shutterstock.com; Tekeningetjes koppels Shutterstock.com; pag 3: Unsplash.com Ezra Jeffrey; pag 4: wikiart.org Lovis Corinth: Woman with lilies in a greenhouse 1911; pag. 7: Unsplash.com Sharon McCutcheon; pag 9: Unsplash.com Vero-photoart; pag-10: Archaeologynewsnetwork.blogspot.com, Michelangelo, sacristie van de Santo Spirito in Florence; pag 13: wikimedia.org, Thomas Aquinas pag. 15: Unsplash.com Keenan Constance; pag. 17: Unsplash.com Remi Walle; pag 20/21: foto's Somnium Mysterio, Den Haag: Achterzijde: Freeimages.com Carlos Paes

Soe suete es minne in hare natuere,
Dat si alle andere cracht verwint.

Hadewijch